

Деркач Н. В.

(наук.кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ І. ФРАНКА

Великий український мислитель, письменник, вчений-енциклопедист і громадсько-політичний діяч Іван Франко народився 1856 року в селі Нагуєвичі – тепер село Івана Франка Дрогобицького району Львівської області. З 1875 року, після закінчення Дрогобицької гімназії, навчався у Львівському, а потім у Чернівецькому університеті. 1893 року, після захисту у Віденському університеті докторської дисертації „Варлаам і Йоасаф: старохристиянський духовний роман і його літературна історія”, здобув ступінь доктора філософії.

Творча спадщина мислителя і митця налічує близько 5 тисяч літературних творів і наукових праць, що складе в перспективі 100-томне академічне видання. Нагадаємо: у 1980-х роках здійснено лише 50-томне видання творів І. Франка, що охоплює тільки дві третини його спадщини і лишається малодоступним через обмежений наклад.

І. Франко пройшов у своєму ідейному розвитку в середині 1890-х років два виразні етапи, пережив глибоку еволюцію світоглядних позицій - від послідовника М. Драгоманова, соціаліста „ліберального і персоналістичного складу”, до націонал-демократа і речника „реального націоналізму” [2, с. 54 - 61]. Політико-правова доктрина молодого Франка – радикал-соціаліста, активного учасника радикальних політичних рухів – за висновком В. Мазепи, зазнала певної еволюції до „зрілого” Франка, що перейшов на позиції ліберально-демократичної соціальної доктрини та світоглядного культуроцентризму у філософії [3, с. 227]. У популярній статті „Наука і її взаємини з працюючими класами” (1878 р.) І. Франко говорить про простолінійний прогрес суспільства, оскільки „людина споконвіку прагне до однієї мети – до щастя”, остільки „людство від самого початку свого розвитку постійно і невпинно прямує до тієї мети”. У праці „Що таке поступ?” (1903 р.) вчений підходить до проблеми суспільного прогресу значно ґрунтовніше. „Одно те, що все на світі змінюється і ніщо не стоїть на місці, а друге – друге не таке певне, більше питання, ніж твердження: чи змінюється на ліпше, чи на гірше?” [6, с. 302]. Однозначної відповіді, як бачимо, І. Франко не дає, а наводить в наступному положенні підтвердження поступального розвитку суспільства з істотними застереженнями: „Люди йдуть наперед, то правда, знаходять по дорозі все щось нового, але часто й гублять не одно таке, за чим пізніше мусять жалувати.

Іноді буває й так, що втрачають майже все те, до чого перед тим доробилися сотками літ” [6, с. 304]. Далі вчений деталізує це положення: „З усього того, що ми сказали досі, видно деякі цікаві речі, які слід зятати собі. Перше те, що не весь людський рід поступає наперед. Велика його частина живе й досі в стані коли не повної дикості, то в стані, не дуже далекім від неї. Друге те, що той поступ не йде рівно, а якомсь хвилями: бувають хвилі високого підйому, а по них наступають хвилі упадку, якогось знесиля і зневір'я, потім хвиля знов підіймається, знов по якомусь часі спадає і так далі. А третє, що той поступ не держиться одного місця, а йде мов буря з одного краю до другого, лишаючи по часах оживленого руху пустоту та занепад” [6, с. 309].

Визнаючи спільності, через які людина здатна реалізувати своє прагнення до щастя, вчений на перше місце ставить родину [4, с. 337-346], потім громаду і завершує нацією, бо саме нація, на думку І. Франка, становить „органічну”, натуральну складову частину історичного процесу. Вільний розвиток індивіда без усвідомлення нації як органічного фактора історичного поступу неможливий без залучення до неї як обов'язкової передумови становлення і саморозвитку людської індивідуальності. „Все, що йде поза рами нації, – підкреслює вчений, – се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хобобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими „вселюдськими” фразами покрити **своє духовне відчуження від рідної нації**” [5, с. 284]. У працях „Мислі о еволюції в історії людськості” (1881 – 1882 рр.), „Леся Українка” (1898 р.), „Із секретів поетичної творчості” (1898 – 1899 рр.), „Похорон” (1899 р.), „На склоні віку” (1900 р.), „Поza межами можливого” (1900 р.), „Принципи і безпринципність” (1903 р.), „Що таке поступ?” (1903 р.), „Ukraina irredenta” (1895 р.), „Мойсей” (1905 р.), „Одвертий лист до галицької української молодезі” (1905 р.), „Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова” (1906 р.) І. Франко дійшов висновку, що лише „політична самостійність всякого народу” є запорукою вирішення всіх інших його проблем. „А що значить політична несамостійність якоїсь нації, писав вчений, як у остатній лінії такий її стан, що вона мусить без опору дати визискувати себе іншій нації, мусить віддавати часть здобутків своєї праці на цілі, які з її розвоєм і безпекою не мають нічого спільного? Значить, ...національно-економічні питання самі собою, з залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності, а в противнім разі розкривають перед нею неминучу перспективу економічного невільництва, занидіння, павперизації, культурного застою і упадку” [5, с. 280].

Ідеал, в сучасному розумінні, є своєрідним „стопленням” знання про світ з переживанням цього світу, знання про суще з баченням перспектив його розвитку, переживанням світу як належного, тобто своєрідний світоглядний та регулятивний стрижень цілепокладаючої діяльності людини

чи спільноти [5, с. 231]. „Усякий ідеал, пише мислитель, се синтез бажань, потреб і змагань близьких, практично легших, і трудніших до досягнення, і бажань та змагань далеких, таких, що на око лежать поза межами можливого”. Ідеал національний, за І. Франком, це „ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного (крім добровільних концесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) життя і розвою **нації**” [5, с. 284].

Висунення на перше місце національного ідеалу вчений пояснював тим, що „ідеал національної самостійності”, який вміщує у собі не тільки „західноєвропейські ідеали соціальної рівності і політичної волі”, лише „один тільки може дати їм поле для повного розвою”. Застерігаючи наступні покоління, І. Франко з боєм нагадував, що „не маючи в душі сього національного ідеалу, найкращі українські сили тонули в общеросійськєм морі, а ті, що лишилися на своєму ґрунті, попадали в зневіру і апатію”. Отже, ідеал повинен не тільки усвідомлюватися, а й „почуватися серцем”, бути предметом і знання, і віри [1, с. 67; 1, с. 198].

І. Франко, осмисливши і врахувавши історичний досвід, реально оцінив історичне значення феномена національної свідомості для „національної самостійності” як єдиного гаранта економічного, соціального і політичного розвою українського народу, розвитку його матеріальної і духовної культури. Адже добре відомо, що національна свідомість як усвідомлення буття народу на базі засадничої національної ідеї містить в собі усвідомлення: 1) етнічної спільності щодо інших етносів; 2) національних цінностей і відданість їм у мові, етнічній території, національній культурі; 3) соціально-державної спільності; 4) патріотизму; 5) спільності в національно-визвольній боротьбі. Такий підхід ґрунтується на дослідженнях (підсумки Ф. Гекмана) феномена етнічності, що містить п'ять компонентів: 1) соціокультурну єдність; 2) єдність історичного та сучасного досвіду; 3) уявлення про спільне походження; 4) колективну ідентичність (ґрунтується на самосвідомості та визначенні, хто „свій”, а хто „чужий”, унаслідок чого виникає уявлення про межі між власним та іншим етносами); 5) почуття солідарності. Для І. Франка, як і для більшості тогочасних теоретиків національного поступу, було незаперечним, що в процесі становлення модерної нації вирішальну роль покликана відіграти інтелігенція, вносячи в народ, який „мовчить, молиться і платить” (М. де Унамуно), національну ідеологію. „Ми мусимо навчитися **чути себе українцями** – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції. Ми повинні – всі без виїмка – попереду усього пізнати ту свою Україну, всю в її етнографічних межах, у її теперішнім культурнім стані, познайомитися з її природними засобами та громадськими болячками і засвоїти собі те знання твердо, до тої міри, щоб ми боліли кожним її частковим, локальним боєм і радувалися кожним хоч і як дрібним та частковим її успіхом, а головно, щоб ми **розуміли** всі прояви її життя, щоб почували себе справді,

практично частиною його” . Ці слова з праці І. Франка „Одвертий лист до галицької української молоді”, написані під впливом революції 1905 року в Росії, досить актуальні і для сьогоденної України.

Отже, багата спадщина великого вченого-енциклопедиста, що й дотепер за масштабністю таланту й інтелекту, за здобутками в духовній і науковій сферах годі шукати рівних не тільки в Європі, ще „донині лежить”, як і в часи С. Маланюка, далеко не повно виданою, і сьогодні закликає український народ до осмислення свого національного буття, повернення до історичної пам’яті, національної гідності і гордості, до національної єдності для успішного здійснення національного поступу.

Література:

1. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період. – Київ: Наукова думка, 1992. – 118 с.
2. Загороднюк В. Ідеал // Філософський енциклопедичний словник. - Київ: Абрис, 2002. - С. 231.
3. Лисяк-Рудницький І. Вклад Галичини в українські визвольні змагання // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2 т. (Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака). – Київ: Основи, 1994. – Т. 2. – С. 54 - 61.
4. Мазепа В. І. Культуроцентризм світогляду Івана Франка. – Київ: ПАПАПАН, 2004. – 232 с.
5. Медвідь Ф. Виховання української еліти системою національної освіти в умовах консолідації сучасної української нації // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. – Київ, 2006. – Т. 2. – С. 337 - 346.
6. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами // Збір. твор. у 50 т.- Т. 45. – С. 24 - 40.
7. Франко І. Що таке поступ? // Збір. твор. у 50 т. - Т. 45. – С. 300 - 348.

Деркач Н. В.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВА

На початку незалежності України були визначені основні напрямки її зовнішньої політики, названі стратегічні партнери: Європейський Союз, США та Російська Федерація. З цих трьох пріоритетів найбільшим є Європейський Союз. Держава взяла курс на інтеграцію в Європу, вступ до Європейського Союзу. Для України вступ до Європейського Союзу за-